

УДК 378.014.25:001.89(477)

ОЛЕГ ПАДАЛКА, член-кореспондент НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, МОН України
Адреса: вул. Пирогова, 9, Київ, 01601, Україна
E-mail: shef-npu@ukr.net

ОЛЕКСАНДР ВОРОНЕНКО, кандидат педагогічних наук
Міністерство освіти і науки України
Адреса: вул. Пирогова, 10, Київ, 01135, Україна,
E-mail: a_voronenko@mon.gov.ua

ТЕТЯНА ГУМЕНЮК, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, МОН України
Адреса: вул. Пирогова 9, Київ, 01601, Україна,
E-mail: Gumenyuktb@ukr.net

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ІМІДЖУ УНІВЕРСИТЕТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

АНОТАЦІЯ

У статті представлено результати аналізу наукової та науково-технічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (станом на кінець 2014 року), за кадровою ситуацією, функціонуванням аспірантури і докторантури, наявністю чинних спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій, науково-дослідною роботою студентів із метою підготовки молодих учених. Визначено критерії оцінки результатів наукової роботи професорсько-викладацького складу ВНЗ та способи заохочення молодих викладачів до науково-дослідницької роботи через навчання в аспірантурі і докторантурі з кінцевим результатом – захистом дисертаційної роботи. Піднята проблема підготовки молодих учених у вищих педагогічних навчальних закладах України як потужної інтелектуальної сили, від якої залежить наукове майбутнє країни. Окреслено сучасні орієнтири формування міжнародного іміджу університетів у зарубіжному досвіді (США та країни Європи).

Також у роботі сформульовано основні напрями науково-технічної діяльності вишів, спрямовані на зовнішню співпрацю у межах країни та у світі.

Ключові слова: наукова діяльність, професорсько-викладацький склад, вищий педагогічний навчальний заклад, критерії оцінки результатів наукової діяльності, аспірантура, докторантура, науковий потенціал, молоді учені, науково-дослідна робота студентів.

ВСТУП

На конференції Нобелівських лауреатів «На порозі XXI століття: небезпека і перспективи», що відбулася в Парижі 1998 року, освіту було визначено як абсолютний пріоритет розвитку людства і де зазначалося: «Освіта повинна мати абсолютний пріоритет у бюджетах усіх країн і сприяти розвитку всіх видів творчої діяльності». Це твердження можна сприймати як аксіому, бо сьогодні вирішальним чинником суспільно-економічного розвитку є людський капітал, інтелектуальний

ресурс, виражений у знаннях, культурі та духовності всього світового співтовариства, який практично є безмежним, невичерпним і постійно відтворюваним [1, с. 29].

Очевидно, що особливого значення з-поміж усіх напрямів освіти набуває педагогічна освіта, мета якої – підготовка вчителів. Основним завданням сучасного педагога є формування молодого покоління громадян, здатних до системного підходу у вирішенні життєво важливих питань та проектного мислення у світі суцільних інновацій. Це зобов'язує вищі педагогічні навчальні заклади мати високий рівень підготовки майбутніх фахівців та, крім того, бути авангардом у науці й науково-технічній діяльності, що забезпечить творчий розвиток як науково-педагогічних працівників, так і молодих учених, серед яких майбутні педагоги-практики та педагоги-науковці.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті висвітлено результати аналізу наукової діяльності науково-педагогічних працівників в Україні та визначено сучасні орієнтири формування міжнародного іміджу університету в США та країнах Європи.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження встановлено, що проблемами підготовки викладацьких кадрів середньої ланки освіти займалися такі науковці: А. Боровик, Ю. Васильєв, В. Гриньова, В. Кричевський, В. Лозова та інші.

Систему освіти початку ХХ ст. в історичному аспекті досліджували у своїх працях Н. Агафонова, В. Липинський, М. Марчук.

Визначенням змісту науково-педагогічної діяльності викладачів ВНЗ займалися І. Дмитрієва, З. Єсарєва, Є. Клементьєв, С. Лебедев, В. Пугач, В. Тонкаль та інші.

У процесі дослідження нами використані наукові методи аналізу, порівняння, систематизації та узагальнення інформаційного матеріалу про наукову діяльність у вищих педагогічних навчальних закладах України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ефективність діяльності сучасного вищого навчального закладу значною мірою залежить від рівня кваліфікації та індивідуальних творчих здібностей його професорсько-викладацького складу, тому науково-педагогічні працівники вишу розглядаються як найбільш значуща частина його активів.

У вищих педагогічних навчальних закладах України постійно триває кампанія щодо підвищення рівня професіоналізму й науковості та залучення провідних фахівців і авторитетних учених до освітньої діяльності. Загальну картину цього процесу станом на кінець 2014 року висвітливо у зведеній кадровій таблиці 1.

Постійна взаємодія наукової та педагогічної форм роботи викладача вищого навчального закладу є головною особливістю його діяльності [8, с. 27; 4, с. 104; 2, с. 10].

Із метою підвищення коефіцієнта віддачі від використання наукового потенціалу свого професорсько-викладацького складу перед вищими педагогічними навчальними закладами постає проблема пошуку дієвих методів спонукання їх до активної творчої діяльності. У цьому контексті, перш за все, слід визначити основні критерії оцінки результатів наукової діяльності професорів, доцентів, старших викладачів та асистентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації, опираючись при цьому на відповідні нормативні акти з реалізації Закону України «Про вищу освіту» [3]. До них, зазвичай, включаються: якісний показник наукового потенціалу – учений ступінь; кількість підготовлених кандидатів наук (офіційне керівництво захищеною дисертаційною роботою); кількість виданих підручників, навчальних посібників, монографій (обов'язково з урахуванням обсягу); кількість опублікованих наукових статей у наукових, науково-технічних

журналах та збірниках; кількість опублікованих наукових статей та тез у співавторстві зі студентами; кількість підготовлених переможців на студентських олімпіадах (обов'язково з диференціацією за першими трьома місцями); кількість нагород конкурсів науково-дослідних робіт студентів; кількість державних нагород і відзнак (лауреати премій, переможці конкурсів та ін.); кількість отриманих патентів на винаходи.

Таблиця 1

**Зведена кадрова таблиця по вищих педагогічних навчальних закладах
(станом на кінець 2014 року)**

Навчальний заклад	Чисельність науково-педагогічних працівників	Штатні	Штатні доктори наук	Штатні кандидати наук	Без ступеня	Сумісники	Сумісники доктори наук	Сумісники кандидати наук	Сумісники без ступеня	За договорами цивільно-правового характеру	За договорами доктори наук	За договорами кандидати наук	За договорами без ступеня
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	286	206	18	106	82	80	15	37	28	0	0	0	0
Бердянський державний педагогічний університет	327	316	31	197	88	11	4	5	2	0	0	0	0
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	354	352	24	231	97	2	1	1	0	0	0	0	0
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	386	332	28	190	114	34	10	10	14	20	4	8	8
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»	401	345	28	200	117	56	32	18	6	0	0	0	0
Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	412	383	26	289	68	29	9	8	12	0	0	0	0
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	424	408	26	276	106	16	3	8	5	0	0	0	0

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	435	411	35	241	135	24	1	14	9	0	0	0	0
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка	438	405	26	256	123	29	4	7	18	4	0	0	4
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського	481	458	61	276	121	23	5	10	8	0	0	0	0
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	485	443	23	220	200	32	5	12	15	10	0	5	5
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	542	487	52	343	92	55	3	16	36	0	0	0	0
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	570	471	30	243	198	99	18	22	59	0	0	0	0
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	662	620	46	310	264	42	14	18	10	0	0	0	0
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	829	786	74	432	280	43	4	21	18	0	0	0	0
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова	1942	1338	187	659	492	300	116	145	39	304	47	153	104

Перелік критеріїв може бути продовжений за рішенням вищого навчального закладу, наприклад: участь в опонуванні дисертацій, у роботі спеціалізованих рад із захисту дисертацій, у редколегіях науково-технічних видань, кількість підготовлених відзивів на автореферати дисертаційних робіт. Саме додаткова система критеріїв оцінки результатів наукової діяльності професорсько-викладацького складу ВНЗ сприяє підвищенню його іміджу й рейтингу в Україні та світі.

Одним із дієвих способів заохочення молодих викладачів до науково-дослідницької роботи є навчання в аспірантурі та докторантурі. Згідно з Положенням про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів [7] аспірантура й докторантура є формами підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації та функціонує виключно при тих вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, які мають висококваліфіковані науково-педагогічні та наукові кадри, сучасну науково-дослідну, експериментальну та матеріальну базу. Ефективним результатом перебування в

аспірантурі і докторантурі має стати захист кандидатської або докторської дисертації. Тож у більшості вищих педагогічних навчальних закладах відкрито й успішно функціонують спеціалізовані вчені ради [5] (табл. 2).

Таблиця 2

Зведена таблиця відкритих спеціалізованих учених рад та захищених дисертацій у педагогічних ВНЗ (станом на кінець 2014 року)

Навчальний заклад	Кількість відкритих спеціалізованих учених рад з захисту кандидатських дисертацій	Кількість відкритих спеціалізованих учених рад з захисту докторських дисертацій	Кількість захищених дисертацій
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова	3	3	147
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	1	0	101
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського	0	0	57
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"	1	0	44
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	0	0	42
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	1	0	40
Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	1	0	34
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	0	0	25
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	1	0	24
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка	0	1	21
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	0	0	21
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	1	0	20
Бердянський державний педагогічний університет	0	1	14
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	1	0	8
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	0	0	5
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	0	0	5

Молоді учені – це та потужна інтелектуальна сила, яка буде наукове майбутнє країни, активно впливаючи на формування стратегії соціально-економічного та політичного розвитку держави [6].

Сьогодні Міністерство освіти і науки України активно підтримує молодих науковців, зокрема сприяє взаємодії МОН та самоврядних наукових молодіжних організацій наукових установ і вищих навчальних закладів України; бере участь у формуванні пропозицій щодо створення правових і соціально-економічних умов для залучення талановитої молоді до роботи у науковій сфері, стимулює професійну діяльність молодих учених у вітчизняних наукових установах та ВНЗ, підтримує

процеси підвищення фахового рівня і реалізації їх творчої та професійної активності; здійснює консультативну підтримку молодих учених у питаннях науково-дослідницької діяльності, співробітництва з іноземними замовниками наукової продукції тощо; сприяє залученню молодих учених до участі в конкурсах наукових робіт, формуванню колективів молодих учених для виконання перспективних наукових проектів.

Вищі педагогічні навчальні заклади активно долучаються до процесу розвитку майбутнього наукового педагогічного потенціалу. Результати науково-дослідної діяльності студентів, які вказують на активізацію НДРС у 2014 році, представлені у таблиці 3.

Окрім зазначених у статті показників наукової діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах, на оцінку результатів у цьому напрямі впливають: визначні результати фундаментальних досліджень у галузі природничих, суспільних і гуманітарних наук, зокрема наукові досягнення світового рівня; найважливіші результати прикладних досліджень, конкурентоспроможні прикладні розробки та новітні технології за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки; розробки, які впроваджено 2014 року за межами вищого педагогічного навчального закладу; ефективність діяльності структурного підрозділу з комерціалізації науково-технічних розробок ВНЗ; список наукових праць, опублікованих та прийнятих редакцією до друку 2014 року у зарубіжних виданнях, які мають імпаکت-фактор; результати діяльності наукових підрозділів, робота з замовниками (інститути, наукові лабораторії, центри колективного користування новітнім обладнанням, центри трансферу технологій тощо); наукове і науково-технічне співробітництво із закордонними організаціями; результати наукової та науково-технічної діяльності, що проводилося спільно з науковими установами Національної академії наук України та національними галузевими академіями наук; заходи, здійснені спільно з облдержадміністраціями або Київською міською державною адміністрацією та спрямовані на підвищення рівня ефективності роботи науковців для вирішення регіональних потреб; рівень інформаційного забезпечення наукової діяльності, доступ до електронних колекцій наукової періодики і баз даних провідних наукових видавництв світу про патентно-ліцензійну діяльність; результати науково-дослідної роботи, що виконуються на кафедрах ВНЗ у межах робочого часу викладачів; динаміка розвитку матеріально-технічної бази наукових досліджень.

Сьогодні глобалізація бізнесу породжує потребу у фахівцях і наукових розробках у масштабах, які виходять за межі окремо взятої країни. Внаслідок цих тенденцій перед університетами гостро постає завдання підготовки фахівців та продукування наукових ідей, які були б конкурентоспроможними у світі [9]. Це стало передумовою створення рейтингу університетів за версією «Таймс» (The Times Higher Education), який визначає місце університетів залежно від того, наскільки вони є «університетами світового класу». При формуванні цього рейтингу вагома частка належить науково-дослідній роботі (30 % від загальної оцінки діяльності університету). На жаль, за час складання рейтингу (з 2005 року) жоден з українських ВНЗ не потрапив до переліку провідних університетів світу. Тож сьогодні інтеграція вищої освіти України у світову систему – це процес, який забезпечить вихід українських ВНЗ на новий якісний рівень.

В умовах ринкових відносин виникло усвідомлення необхідності формування при університетах наукові і технологічні парки, інкубатори технологій, які б відігравали роль інтерфейсу між ВНЗ й економікою і комерціалізували б результати наукових досліджень, доводили їх до готового продукту та передавали до реального сектору економіки.

Таблиця 3

**Зведена таблиця показників науково-дослідної роботи студентів
у вищих педагогічних навчальних закладах за результатами 2014 року**

Навчальний заклад	Кількість студентів, які беруть участь у наукових дослідженнях	% молодих учених від загальної кількості студентів	Кількість молодих учених, які залишаються у ВНЗ (робота, аспірантура)	% молодих учених, які залишаються у ВНЗ (робота, аспірантура)
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова	5189	56	865	28
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	4250	73,7	345	63
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського	2733	93	225	22
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	2697	81,4	217	84,6
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	2644	55	198	88
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	2 531	41	195	46
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	2457	55,45	161	13
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	1671	86	127	50
Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка	1483	30	127	41
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка	1400	59	123	64,5
Бердянський державний педагогічний університет	1874	79	110	100
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»	1768	71,2	104	52
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	1790	85	100	95
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	1470	52	91	49,2
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	1985	86,9	90	45,3
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	2753	67,8	83	47,4

Інтеграція університетів, наукових організацій і високотехнологічних підприємств в ідеалі має бути комплексною, поєднувати всі перераховані напрями спільної наукової, освітньої та інноваційної діяльності. У підсумку вона повинна бути спрямована на формування й розвиток певного промислово-економічного кластера, що є пріоритетним для регіону та / або галузі.

Сьогодні проблемам інтеграції науки, освіти й виробництва приділяється постійна увага зарубіжними і вітчизняними науковцями. Досвід показує, що коли спеціальна підготовка студентів ведеться в тісній кооперації з науково-дослідними установами, то фахова орієнтація цих установ відразу ж спричиняє зміну характеру знань, які отримують студенти. Та, незважаючи на спільні проблеми і завдання, науково-дослідні сегменти ВНЗ розвинутих країн світу розвиваються за дещо різними організаційно-правовими моделями кооперації науково-дослідних установ і ВНЗ.

Очевидно, що без розвинутої інфраструктури неможливий повноцінний розвиток наукових досліджень. Сучасні форми спільного інвестування у науково-технічну діяльність ВНЗ, участь у грантах, наукових програмах забезпечують обґрунтовану організаційно-технічну, інформаційну підтримку інфраструктури наукових досліджень, особливо необхідну в університетах для повноцінної участі в дослідницькій роботі викладачів, аспірантів, студентів, враховуючи різноплановий характер тематики їхніх наукових інтересів.

Питання інтеграції науки, освіти й виробництва можна вирішити шляхом об'єднання у єдиному комплексі освітніх установ різного рівня – від школи до професійної перепідготовки, а також науково-виробничих структур. Така інтеграція дозволить ефективніше використовувати матеріальні та кадрові ресурси, забезпечить більш швидку й гнучку адаптацію системи професійної освіти до динаміки ринку праці, реалізацію великих науково-технічних проектів і програм.

Особливий інтерес у плані розвитку принципів поєднання в системі університетів завдань навчальної та дослідницької діяльності викликає досвід університетів США, які є своєрідними інтелектуальними центрами, в яких фундаментальні й прикладні дослідження тісно пов'язані з підготовкою фахівців. Обсяги державної підтримки науково-дослідної діяльності університетів США значно вищі, ніж в інших країнах, а ступінь «раціонального використання» результатів інтелектуальної діяльності співробітників університетів США найвищий у світі. Їхні науково-дослідні проекти отримують фінансову підтримку від федерального уряду (Department of Defense, Department of Energy, Department of Health & Human Services, Department of Agriculture, National Science Foundation, National Aeronautics & Space Administration) у формі грантів, контрактів, угод про спільну діяльність.

Відповідно до законодавства університети США виробили нормативні документи, які регламентують процедури правил подання заявок на НДР, визначення їхньої вартості щодо ліцензування результатів і розподілу отриманих доходів. Політика університетів у секторі науково-дослідної діяльності будується, виходячи із принципів і пріоритетів, закладених у статутних документах університетів. Базисним елементом політики є право власності університетів на результати інтелектуальної діяльності, що з'явилася в процесі виконання НДР.

Американським університетам притаманна стійка наступальна тактика у конкурентній боротьбі і гнучке та чуттєве реагування на потреби ринку. Йдеться не лише про запровадження нових навчальних дисциплін і напрямів відповідно до попиту промисловості, але й про активне завоювання сегментів наукового ринку, навіть якщо інші країни були безсумнівними науковими лідерами в цих галузях.

Порівняно з американськими університетами в Європі не така сильна конкуренція за фінансування на дослідження. Там університети отримують інституціональні гранти, що покривають витрати як на дослідницьку, так і на навчальну діяльність, причому ніяких розходжень для вчених, які займаються або планують зайнятися НДР, у цій системі не закладено.

У Європі інтеграційний процес у науці й освіті включає два складники: формування співдружності провідних європейських університетів на засадах, визначених Великою хартією університетів, і об'єднання національних систем освіти й науки в європейський простір з однаковими вимогами, критеріями і стандартами. Головною метою цього процесу є консолідація зусиль наукової та освітньої громадськості й урядів європейських країн для суттєвого підвищення конкурентноздатності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи в прискоренні інноваційного розвитку національних економік.

Аналізуючи особливості, властиві інтеграційним процесам освіти, науки і виробництва в економічно розвинених країнах світу, виділяємо такі аспекти: по-перше, провідна роль у розвитку цих процесів в інших країнах належить державі, що не тільки активно стимулює їх, але й створює необхідні для цього економічні умови та правові передумови; по-друге, при великій різноманітності існуючих форм інтеграції відзначається прагнення до побудови інтегрованих структур за територіально-розподільним принципом, що зумовлено появою якісно нових можливостей, пов'язаних з інформаційними технологіями і засобами телекомунікацій.

У цьому напрямі широкий розвиток отримала дво- та багатостороння науково-педагогічна співпраця університетів, обмін професорсько-викладацьким складом, аспірантами і докторантами, а також молодими ученими, чому сприяли створені цільові програми ЄС (COMETT, ERASMUS, LINGUA, SOCRATES ін.). Важливу роль у системному розширенні відносин українських ВНЗ з міжнародними партнерами відіграє взаємодія із зарубіжними регіональними та національними організаціями, фондами і програмами: ЮНЕСКО, ТЕМПУС/ТАСИС, ДААД, Всесвітнім банком, Британською Радою, Інститутом «Відкрите суспільство» (фонд Сороса) та ін.

ВИСНОВКИ

У педагогічній освіті в Україні сьогодні велика увага приділяється науковій та науково-технічній діяльності як основній умові забезпечення творчого інноваційного освітнього процесу, зокрема важливе місце посідає наукова діяльність професорсько-викладацького складу та молодих учених. Висвітлені результати аналізу науки у вищих педагогічних навчальних закладах станом на кінець 2014 року вказують на позитивну динаміку в цьому питанні. Однак слід враховувати позитивні аспекти досвіду передових країн у формуванні міжнародного іміджу університетів.

Подальші наші дослідження будуть зосереджені на аналізі не менш важливих складників – змісту і результатів науково-технічної діяльності вищих педагогічних закладів освіти, спрямованих на зовнішню співпрацю та створення іміджу закладу на державному рівні та й світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дарійчук Л. Система освіти в Україні: реформування чи оновлення? // Вища школа. – 2004. – № 1. – С. 29–40.

2. Дмитриева И. К. Трудовой договор научно-педагогических работников вузов : монография / И. К. Дмитриева. – М. : Изд-во МГУ, 2008. – 210 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». – № 1556-VII. – 2014.
4. Научно-технический прогресс и проблемы высшей школы (Страны Северной Европы) : реферативный сборник / под ред. Л. Г. Можяевой. – М. : ИНИОН РАН, 2009. – 103 с.
5. Мережа спеціалізованих учених рад [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/563/merezha-spetsializovanikh-vchenikh-rad/>.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про деякі питання діяльності Ради молодих учених». – № 1434. – 2014.
7. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. – № 309.
8. Пугач В. Ф. Профессорско-преподавательский персонал государственных вузов России: тенденции социокультурного развития в постсоветский период / В. Ф. Пугач // Alma Mater. – 2010. – № 7. – С. 24–37.
9. Times Higher Education. World Universities Rankings [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/>.